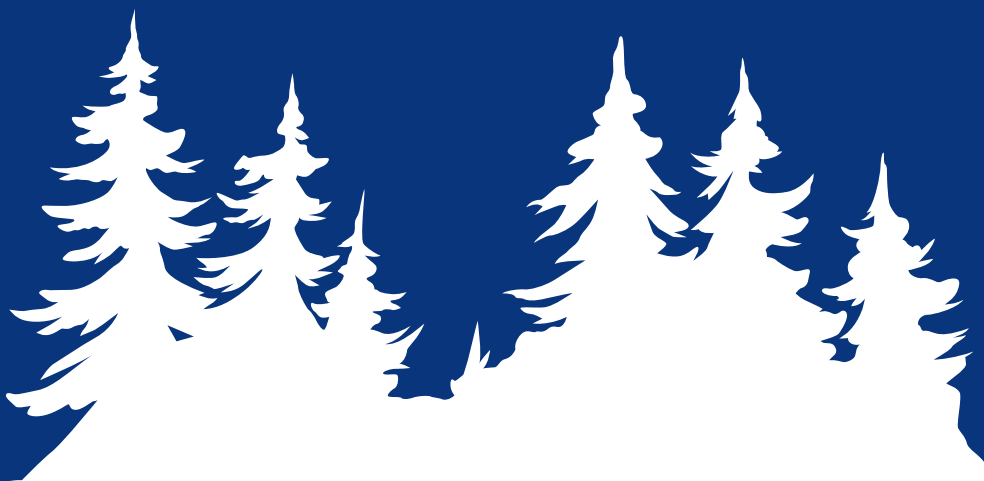

“ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ” СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН

АУДИТЫН ТАЙЛАНГААС

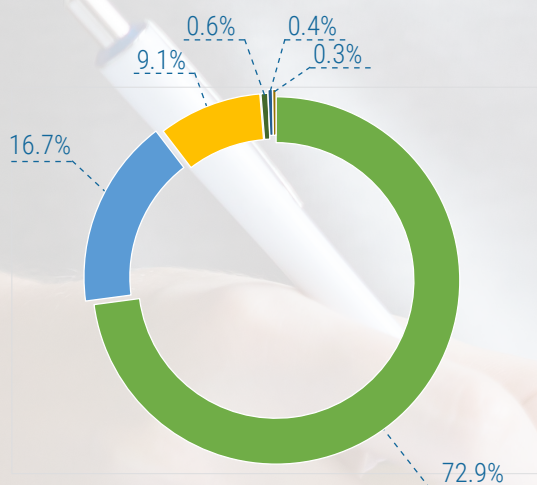
"ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ" СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

Дүгнэлт: **ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ ХАНГАЛТГҮЙГЭЭС ДАРХАН ЦААЗАТ ГАЗАРТ СУУРЬШЛЫН БҮС ҮҮСЭЖ, БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ЗОРИЛТ ХЭРЭГЖЭЭГҮЙ БАЙНА.**

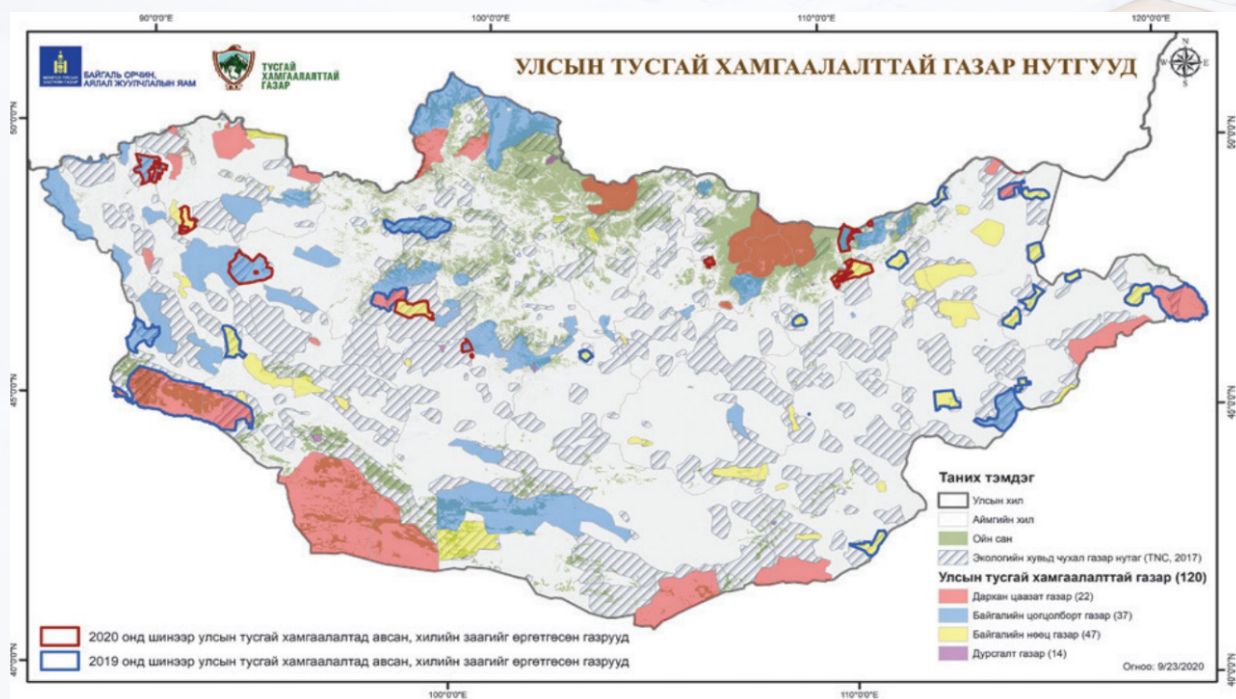
Ерөнхий мэдээлэл

- Хөдөө аж ахуйн газар
- Хот, тосгон бусад суурины газар
- Зам, шугам сүлжээний газар
- Ойн сан бүхий газар
- Усны сан бүхий газар
- Улсын тусгай хэрэгцээний газар

Газрын тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.3-т "Газрын нэгдмэл сангийн аль ч ангиллын газраас улсын тусгай хэрэгцээнд авч болно." гэж заасан бөгөөд Улсын тусгай хэрэгцээний газарт улсын тусгай хамгаалалттай газар хамаарч байна.

Тусгай хамгаалалттай газар нутаг /газар зүйн байршлаар/

“ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ” СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

ТУСГАЙ
ХАМГААЛАЛТАЙ
ГАЗАР

34 хамгаалалтын
захиргаа

нийт **32.7 сая.га** буюу
120 газрыг хамруулан
хамгаалж байна.

Байгалийн бүс, бүслүүрийн онцлог, өвөрмөц тогтоц, ховор, ховордсон ургамал, амьтан бүхий газар, түүх, соёлын дурсгалт болон үзэсгэлэнт газрын хэв шинжийг хадгалах, хувьсаж өөрчлөгдөх зүй тогтлыг судлах, танин мэдэх зорилгоор газар нутгийг тусгай хамгаалалтад авах, ашиглах, түүний унаган төрхийг хадгалах, хамгаалахтай холбогдсон харилцааг Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн орчны бүсийн тухай хууль болон бусад эрх зүйн актаар зохицуулж байна.

Тусгай хамгаалалттай газар
нутгийн тухай хууль
/ТХГНТХ/
1995 оны 4 дүгээр сарын
01-нд батлагдсан.

нийт
15 удаа

нэмэлт
өөрчлөлт орсон.

Биологийн олон янз байдлын тухай конвенцод нэгдэн орсон улс нь биологийн олон янз байдлыг хамгаалах нь нийт хүн төрөлхтний зорилт болохыг баталж, хүний зарим үйл ажиллагааны улмаас биологийн олон янз байдал үлэмж ядуурч, биологийн олон янз байдлыг үүсэж бий болсон унаган нутаг оронд нь хэвээр хадгалах арга хэмжээ авч биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, тогтвортой ашиглахыг тунхагласан.

Монгол Улс 1995 онд
Биологийн олон янз байдлын
тухай конвенцод нэгдэн
орсон.

Convention on
Biological Diversity

Богдхан уулыг 1996 оны 5 дугаар сард ЮНЕСКО-оос Дэлхийн шим мандлын сүлжээнд оруулах шийдвэр гарч, 1997 онд гэрчилгээг олгосон байна.

Тусгай хамгаалалттай
газар нутгийн хэмжээг

2025 онд 27 хувьд

2030 онд 30 хувьд

хүргэх зорилт дэвшүүлсэн

“ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ” СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

Улсын тусгай хамгаалалттай газар нутгийн ангилал, тоо хэмжээ

№	Ангилал	Талбайн хэмжээ /сая.га/	Газар нутгийн хэмжээ /хувь/	Хамгаалалтад авсан газрын тоо
1	Дархан цаазат газар	13.8	8.8	14
2	Байгалийн цогцолборт газар	13.5	8.6	47
3	Байгалийн нөөц газар	5.3	3.4	37
4	Дурсгалт газар	0.1	0.1	22
Нийт		32.7	21	120

/Эх сурвалж: Байгаль орчин аялал, жуулчлалын яам/

ТХГНТХ-ийн 3 дугаар зүйлийн 2 -т заасны дагуу аймаг, нийслэлийн ИТХ-ын шийдвэрээр **1438** байршил бүхий **24.8** сая га.талбай буюу нийт газар нутгийн **15.8** хувийг орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авч, хилийн заагийг тогтоосон байна.

“ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ” СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

БҮЛЭГ 1

Дүгнэлт: **ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДЫНА ЖЛЫН УЯЛДАА ХОЛБООХАНГАЛТ ГҮЙГЭЭС ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ХИЛИЙН ЗААГИЙГ ТОГТООСОН УИХ-ЫН ТОГТООЛЫН ХЭРЭГЖИЛТ ХАНГАЛТ ГҮЙ БАЙНА**

Тусгай хамгаалалтад авсан газар, түүний дотоод бүс /2022 оны 12 сарын байдлаар/

Дархан цаазат
22 газар

13.8 сая.га

Онгон бүс - 2.6 сая.га

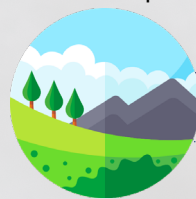

Хамгаалалтын бүс -
5.2 сая.га

Хязгаарлалтын бүс -
5.9 сая.га

Байгалийн цогцолборт
37 газар

13.4 сая.га

Онцгой бүс - 1.8 сая.га

Аялал жуулчлалын бүс -
5.5 сая.га

Хязгаарлалтын бүс -
6.1 сая.га

/Эх сурвалж: Тусгай хамгаалалттай бүс нутгийн удирдлагын газар. www.eic.mn/

ТХГНТХ-ийн 26 дугаар зүйлийн 6 -д зааснаар Байгалийн нөөц болон дурсгалт газрыг Улсын тусгай хамгаалалтад авч хилийн заагийг Засгийн газар тогтоож байна. Байгалийн нөөц газарт **47** байршилд **5.4** сая.га, Байгалийн дурсгалт газарт **14** байршилд **0.1** сая.га нийт **5.5** сая.га талбай хамарсан байна.

Улсын тусгай хамгаалалтад авсан газар нутгийн хилийн зааг /га-аар/

№	Нэр	Ангилал	Аймаг	УИХ баталсан
УИХ-ын 2019 оны 41 дүгээр тогтоол				
1	Цагаан дэлийн агуй	БДГ	Дорноговь	116.01
2	Улз гол	БНГ	Хэнтий	102,526.98
3	Зотол хаан уул	БНГ	Сүхбаатар	42,628.50
4	Ташгай таван нуур	БНГ	Дорнод	155,177.67
5	Дэлгэрхаан уул	БНГ	Хэнтий	48,447.15
6	Дулаан хайрхан	БНГ	Өвөрхангай	39,034.70
7	Гүн гашууны хоолой	БНГ	Дорноговь	141,318.72
8	Халх таван уул	БНГ	Дорнод	99,464.02
9	Хөх нуур	БНГ	Дорнод	94,779.2
10	Жаран тогооны тал Б	БНГ	Дорнод	91,095.29
11	Мэнэнгийн цагаан хоолой	БНГ	Дорнод	45,748.46
12	Баяндун уул	БНГ	Дорнод	53,020.78
13	Сутай уул	БНГ	Говь-Алтай, Ховд	172,713.32
14	Жаран тогооны тал А	БНГ	Дорнод	97,514.16
15	Онгон таван булаг	БНГ	Сүхбаатар	155,911.61
Дүн				1,339,496.57
УИХ-ын 2020 оны 46 дугаар тогтоол				
1	Баянхонгор хайрхан	БНГ	Баянхонгор	2,368.97
2	Алтан хөхий уул	БНГ	Ховд	113,803.72
3	Хурх хүйтний хөндий	БНГ	Хэнтий	193,592.58
4	Хөх нуур бумбат	БНГ	Баянхонгор	206,467.69
Дүн				516,232.96
Нийт дүн				1,855,729.53

“ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ” СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

УИХ-ын 2019 оны 41 дүгээр, 2020 оны 46 дугаар тогтоол гаргах үед **478** өвөлжөө, хаваржаа давхцалтай байсан бол хилийн заагийг тогтоогоогүйгээс **758** болон нэмэгдэж, ТХГНТХ-ийн 21 дүгээр зүйлийн 2-т “мал аж ахуй эрхлэгч малчин өрхөд өвөлжөө, хаваржааны газар олгох ...хориглоно” гэж заасныг зөрчсөн байна.

Ашигт малтмалын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэгт “Хүчин төгөлдөр хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрлөөр олгогдсон талбайг бүхэлд нь, эсхүл хэсэгчлэн тусгай хэрэгцээнд авснаар тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч ашигт малтмал эрэх, хайх, ашиглах боломжгүй болсон бол тухайн шийдвэр гаргасан байгууллага тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид нөхөх олговрыг нэг жилийн дотор төлнө” гэж заасан.

Гэвч Засгийн газрын эрх олгосны дагуу Бүтээгдэхүүн хуваах гэрээ байгуулсан талбайг улсын тусгай хамгаалалтад авсан тохиолдолд гэрээлэгчдийн үйл ажиллагаандаа зарцуулсан хөрөнгө оруулалтыг буцаан олгох, нөхөн олговрыг шийдвэрлэхэд улсын төсвөөс ихээхэн хэмжээний хөрөнгө гарах эрсдэлтэй байна.

Богд хан Уулын ДЦГ-ын хилийн зааг, цэгүүдийн холболтын зураг хийгээгүй, төрийн эрх бүхий байгууллагууд тус бүрдээ зураглал хийсэн нь хилийн давхцал бий болгож байна.

Богд хан Уулын дархан цаазат газар

№	Нэрс	Зураглал хийсэн байгууллага	Огноо	Га.талбай	БОАЖА-ны зураглалаас зөрүүтэй
1	ЮНЕСКО-д бүртгэсэн талбай		1997	41,650.0	-
2	БОАЖА-ны зураглал	ГХГЗЗГ /хуучин нэр/	2011	42,192.4	-542.4
3	НГЗБА-ны зураглал	НГЗБА	2012	41,089.4	560.6
4	УИХ-ын 1995 оны 26 дугаар тогтоолын дагуу	ГЗБГЗЗГ-ын даргын 2019 оны А/65	2019	41,423.4	226.6

/Эх сурвалж: БОАЖА/

Хамгийн сүүлд ГЗБГЗЗГ-ын даргын 2019 оны А/65 тушаалаар зурагласан **41,423.4** га талбайн зураглал нь ЮНЕСКО олон улсын байгууллагад бүртгүүлсэн **41,650.0** га талбайгаас **226.6** га-аар буурсан байна.

Горхи-Тэрэлжийн байгалийн цогцолбор газар

УИХ-ын 1993 оны 83 дугаар тогтоолоор Туул голын эх, Хэнтийн нурууны өвөр хэсгийг хамарсан Горхи-Тэрэлжийн байгалийн цогцолборт газрыг Улсын тусгай хамгаалалтад авч, 1995 оны 26 дугаар тогтоолоор хилийн заагийн солбицлыг тогтоосон ба 2022 оны байдлаар нийт **293,041** га талбай бөгөөд үүний **29,495** га нь Налайх дүүргийн нутаг, **263,546** га нь Төв аймгийн Эрдэнэ сумын нутаг дэвсгэрт хамаардаг байна.

ТХГН-ийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, 2014 оноос 2018 оны хооронд Төв аймгийн Засаг дарга 2 удаа, ИТХ-ын дарга 2 удаа, Төв аймгийн Эрдэнэ сумын Засаг дарга 2 удаа, ИТХ-ын дарга 2 удаа, мэргэжлийн хяналт, Төв аймгийн газрын харилцаа, геодези, зураг зүйн газар, захиргааны хэргийн анхан шатны шүүх зэрэг байгууллагуудад хууль бус газар олголтын талаар удаа дараа мэдэгдэж байсан байна.

“ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ” СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

Эрдэнэ сумын Засаг даргын захирамжаар 2002-2022 онуудад

370 иргэн, хуулийн этгээдэд 458.2 га газар эзэмшихээр

1169 иргэн, хуулийн этгээдэд 317.9 га газар өмчлөхөөр олгосон байна

БҮЛЭГ 2

Дүгнэлт: **ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТТАЙ ГАЗАР НУТАГТ БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛСЭН СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ ҮНЭЛЖ, ДҮГНЭХ АЖЛЫГ БҮРЭН ХИЙГЭЭГҮЙ БАЙНА**

УИХ-ын 1998 оны 29 дүгээр тогтоолоор баталсан “Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн үндэсний хөтөлбөрт”-т Тусгай хамгаалалттай газар нутаг бүр өөрийн үйл ажиллагааны урт, богино хугацааны зорилтыг тодорхойлсон менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлэхээр заасан байдаг.

Тусгай хамгаалалттай газар нутгийг хөгжүүлэх менежментийн төлөвлөгөө

/Эх сурвалж : Тусгай хамгаалалттай бүс нутгийн удирдлагын газар/

БОАЖЯ-ны тусгай хамгаалалттай бүс нутгийн удирдлагын газар тусгай хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээг өргөтгөх, бодлого боловсруулах, хэрэгжилтийг хангах, Улсын тусгай хамгаалалттай бүс нутгуудын хамгаалалтын захиргаануудын менежментийн төлөвлөгөөг олон улсын туршлага, өөрийн орны онцлогт тохируулан боловсруулж батлуулах, хэрэгжилтэд хяналт тавих, удирдлага арга зүйгээр хангах чиг үүргийг бүрэн хэрэгжүүлээгүй байна.

"ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ" СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

БҮЛЭГ 3

Дүгнэлт: **БОГДХАН УУЛЫН ДЦГ-ЫН ХЯЗГААРЛАЛТЫН БҮСТЭЙ ДАВХЦУУЛАН УЛААНБААТАР ХОТЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ ЕРӨНХИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ БАТАЛСАН БАЙНА**

Монгол Улсын нэгдэн орсон НҮБ-ын Биологийн олон янз байдлын тухай конвенцын зорилтыг хангаж чадахгүй нөхцөл байдал үүссэн байна.

Монгол Улс нэгдэн орсон Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын байгаль орчны хөтөлбөр /UNEP/-аас баталсан Биологийн олон янз байдлын тухай конвенцын шаардлагыг хангах, Богдхан уулыг Дэлхийн шим мандлын сүлжээнд бүртгүүлсэн **41,650** га талбайн хэмжээг бууруулахгүйгээр хамгаалах нь зүйтэй байна.

Нийслэлийн ИТХ Дархан цаазат газарт хориглох үйл ажиллагааг зөрчсөн тогтоол гаргасан байна.

БОАЖЯ-аас тусгай хамгаалалттай газар ашиглах эрх олгосон мэдээлэл

Хэлбэр	Тусгай хамгаалалттай газар /га/							
	Дархан цаазат газар		Байгалийн цогцолборт газар		Байгалийн нөөц газар		Дурсгалт газар	
	Тоо	Хэмжээ	Тоо	Хэмжээ	Тоо	Хэмжээ	Тоо	Хэмжээ
Ашиглах	1775	5,848.3	1870	131,285.3	6	10.1	8	22.5
Нийт	1775	5,848.3	1870	131,285.3	6	10.1	8	22.5

/Эх сурвалж: ГХГЗЗГ-аас/

ТХГНТХ-ийн 35 дугаар зүйлийн 1, 36 дугаар зүйлийн 36.1-д "Төрийн захиргааны төв байгууллага нь дархан цаазат газрын болон байгалийн цогцолборт газрын хязгаарлалтын бүс, байгалийн нөөц газар, дурсгалт газраас иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад газар ашиглуулах тухай шийдвэрийг хамгаалалтын захиргаа болон сум, дүүргийн Засаг даргын саналыг үндэслэн гаргана." гэж заасан боловч өмчлүүлэх, эзэмшүүлэх эрхээр ТХГН-т аймаг, нийслэлийн, сум, дүүргийн засаг дарга нар газар олгосон байна. Үүнд:

Улсын хэмжээнд нийт тусгай хамгаалалттай газар олгосон мэдээлэл

Хэлбэр	Тусгай хамгаалалттай газар							
	Дархан цаазат газар		Байгалийн цогцолборт газар		Байгалийн нөөц газар		Дурсгалт газар	
	Тоо	Хэмжээ	Тоо	Хэмжээ	Тоо	Хэмжээ	Тоо	Хэмжээ
Өмчлөх	127	1.5	1582	361.0	1	0.15	50	3.1
Эзэмших	1407	2,364.5	3659	16,109.9	4692	1,243.6	47	420.4
Ашиглах	1775	5,848.3	1870	131,285.3	6	10.1	8	22.5
Нийт	3208	8,214.3	7111	147,756.2	4699	1,253.8	105	446.0

/Эх сурвалж: ГЗБГЗЗГ-ын мэдээллийн сангийн 2022 оны байдлаар/

“ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ” СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

Улсын хэмжээнд нийт тусгай хамгаалалттай газар олгосон мэдээлэл

Газрын нэр	Шийдвэр гаргасан байгууллага	Ашиглах эрх		Эзэмших эрх		Өмчлөх эрх	
		Иргэн, хуулийн этгээдийн тоо	Газрын хэмжээ /га/	Иргэн, хуулийн этгээдийн тоо	Газрын хэмжээ /га/	Иргэн, хуулийн этгээдийн тоо	Газрын хэмжээ /га/
Богдхан уулын дархан цаазат газар	БОАЖЯ	1731	2,555.7				
	Нийслэлийн ЗД	9	33.6	72	11.0	124	79.1
	Дүүргийн ЗД	2	0.1	449	37.1		
Горхи-Тэрэлжийн байгалийн цогцолбор газар	БОАЖЯ	849	1638.8				
	Нийслэлийн ЗД	1	5.1	2	0.42		
	Дүүргийн ЗД/НД/	4	5.9	70	39		
	Сумын ЗД			374	458.9	1169	317.8
Дүн		2596	4239.2	967	546.5	1293	396.9

/Эх сурвалж: ГХГЗЗГ-аас/

БОАЖЯ нь Дархан цаазат болон Байгалийн цогцолбор газрын тодорхой хэсгийг иргэн, хуулийн этгээдэд гэрээний үндсэн дээр ашиглуулахаар заасан боловч аймаг, нийслэл, дүүргийн Засаг дарга нар эрх мэдлээ хэтрүүлэн **967** иргэн, хуулийн этгээдэд эзэмших эрхийн гэрчилгээ, **1293** иргэн, хуулийн этгээдэд өмчлөх эрх олгосон нь ТХГНтХ-д заагаагүй эрх эдэлж хязгаарлалтын бүсийн дэглэмийг зөрчсөн байна.

Тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглагч иргэн, хуулийн этгээдтэй газар ашиглах тухай гэрээг байгуулж, дүгнэх ажил бүрэн хийгээгүй байна

Тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглах гэрээний хэрэгжилт

ТХГН-т 2021-2022 онд үйл ажиллагаа явуулсан **601** иргэн, хуулийн этгээдтэй газар ашиглах гэрээг байгуулаагүй, **436** иргэн, хуулийн этгээдтэй гэрээний биелэлтийг дүгнээгүй байна.

“ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ” СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

Тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглаж байгаа иргэн, хуулийн этгээдийн газар ашигласны төлбөрийг орон нутгийн төсөвт бүрэн төвлөрүүлээгүй байна

ТХГН-т газар ашиглах эрхийн зөвшөөрөлтэй иргэн, хуулийн этгээдийн нэгж талбарын мэдээллийг газрын кадастрын дундын мэдээллийн санд бүртгэх эрхийг хамгаалалтын захиргааны газар ашиглалт хариуцсан ажилтанд олгосон байна. Газрын мэдээллийн санд нэгж талбарын мэдээллийг бүрэн оруулснаар газрын төлбөрийг хуульд заасан хувь хэмжээгээр ногдуулах эрх үүсдэг байна.

Газрын төлбөр төвлөрүүлээгүй үлдэгдэл /2020-2022 оны байдлаар сая төгрөгөөр/

№	Хамаарах дүүрэг	Хамаарах УТХГН	Иргэн хуулийн этгээдийн тоо	нэгж талбарын тоо /га/	Газрын төлбөрийн үлдэгдэл
1	Баянзүрх дүүрэг	Богдхан уулын ДЦГ	186	976.6	19,476.5
2	Хан Уул дүүрэг	Богдхан уулын ДЦГ	1269	1454.9	21,377.0
3	Налайх дүүрэг	Горхи Тэрэлжийн БЦГ	715	1488.0	1,089.9
4	Хөвсгөл аймаг	Хамгаалалтын захиргаа	38	287.7	35.3
Дүн			2208	4207.2	41,978.7

тэмдэгтийн хураамж
төлөөгүй 28 иргэн, хуулийн
этгээдэд

807.0 сая төгрөгийн
төлбөрийн акт
ТОГТООСОН.

Тусгай хамгаалалттай газар нутагт газар ашиглаж байгаа иргэн, хуулийн этгээдийн газар ашигласны төлбөрийг орон нутгийн төсөвт бүрэн төвлөрүүлээгүй байна

Богдхан уул ДЦГ-т байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл ихтэй үйл ажиллагаа явуулж байгаа иргэн, хуулийн этгээдийн жагсаалт

№	Компани	Газрын бүртгэлийн дугаар	Хаяг	Үйл ажиллагааны чиглэл	Одоогийн үйл ажиллагаа	Талбайн хэмжээ/га/
1	Тэхэ ХХК	1781000769	Хүүшийн ам	Эко авто аялал	ШТС	1.6 га
2	Шунхлай трейдинг ХХК	1781101858	Нүхтийн ам	Аялал, жуулчлалын бааз	ШТС	0.08 га
3	Тэс петролиум ХХК	Бүртгэл байхгүй	Нүхтийн ам	Аялал, жуулчлалын бааз	ШТС	-
4	Паркнайн ХХК	1781111061	Нүхтийн ам	Аялал, жуулчлалын бааз	Уурын зуухтай орон сууц	2.0 га
5	Вүүден ХХК	1781000421	Зайсангийн ам	Аялал, жуулчлалын бааз	Машин угаалга	1.1 га
6	Силкю ундарга ХХК	1781001142	Зайсангийн ам	Аялал, жуулчлалын бааз	Машин угаалга	0.17 га
7	Иргэн Д.Батмөнх	1781000990	Зайсангийн ам	Аялал, жуулчлалын бааз	Гийн-гоо машин угаалгын газар	0.05 га
8	Иргэн Ё.Батсүрэн	1781001120	Зайсангийн ам	Аялал, жуулчлалын бааз	Машин угаалга	0.18 га

“ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАР НУТГИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН НИЙЦЭЛ, ҮР НӨЛӨӨ, ГАЗАР ОЛГОЛТ” СЭДЭВТ ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН АУДИТ

Олон Улсын Байгаль хамгаалах холбооны сайн туршлага

Олон улсад ТХГН-ийн нөлөөллийн бүсэд барилгажилт, суурьшлын асуудлыг байгаль орчинд ээлтэй байдлаар шийдвэрлэж, төр хувийн хэвшлийн хамтын удирдлагын тогтолцоо түгээмэл бөгөөд төрийн бус менежментийн удирдлага зонхилох хандлагатай байна.

Монгол Улсад ТХГН-ийг төр, хувийн хэвшлийн түншлэл болон нутгийн иргэдэд суурилсан зохион байгуулалтын менежментийг хөгжүүлэн хэрэгжүүлэх боломж байна.

Гадаад орны ТХГН-ийн нэвтрэх хураамжийн үнийг харьцуулсан байдал

№	Улс	Тусгай хамгаалалттай газар	Нэвтрэх хураамж (том хүн)
1	Америкийн Нэгдсэн Улс	Ээверглэйдэс Байгалийн Цогцолборт Газар	- Машинтай зорчигч: \$30 ам.доллар (7 хоног хүчинтэй) - Мотоциклтэй зорчигч: \$25 ам.доллар (7 хоног хүчинтэй) - Явган/дугуйтай зорчигч: \$15 ам.доллар (7 хоног хүчинтэй)
2	Зимбабве	Виктория Хүрхрээ, Дэлхийн байгалийн өв	- Гадаадын иргэд: \$30 ам. доллар - Бүсийн (SADC) иргэд: \$20 ам.доллар - Нутгийн оршин суугч: \$7 ам. доллар
3	Өмнөд Африк	Кругер Байгалийн Цогцолборт Газар	- Гадаадын иргэд: өдрийн ЗАР460 (\$29 ам. доллар) - Бүсийн (SADC) иргэд: өдрийн ЗАР230 (\$18.5 ам.доллар) - Дотоодын иргэд/оршин суугчид: өдрийн ЗАР115 (\$8.8 ам.доллар) - Гадаадын иргэд: өдрийн IDR 150,000 (Даваа-Бямба) (\$11 ам.доллар)
4	Индонез	Комодо Байгалийн Цогцолборт Газар	- Гадаадын иргэд: өдрийн IDR 225,000 (Ням болон бүх нийтийн амралтын өдөр) (\$16 ам.доллар) - Нас болон үндэстнээс хамаарч
5	Эквадор	Галапагос Байгалийн Цогцолборт Газар	- Гадаадын иргэд: ихэвчлэн \$100 ам.доллар - Дотоодын иргэд: \$6 ам.доллар
6	Монгол Улс	Дархан цаазат болон БЦГ нутаг	- Гадаадын иргэд: 1000 төгрөг (0.3 ам.доллар) - Дотоодын иргэд: 300 төгрөг (0.08 ам.доллар)

Гадаад улс орны Тусгай хамгаалалтын газар нутагт нэвтрэх хураамжийг хүснэгтээс харахад хураамжийг инфляцын түвшнээр индексжүүлэхийн зэрэгцээ гадаад, дотоодын иргэдийн төлбөр төлөх сонирхлыг харгалзан манай улс нэвтрэх хураамж, төлбөрийг өөрчлөх шаардлагатай байна.

БҮЛЭГ 4

Дүгнэлт: **ӨМНӨХ АУДИТААР ӨГСӨН ЗӨВЛӨМЖ, ТӨЛБӨРИЙН АКТ, АЛБАН ШААРДЛАГЫН БИЕЛЭЛТ БҮРЭН ХЭРЭГЖҮҮЛЭЭГҮЙ БАЙНА**

Үндэсний аудитын газар 2019 онд “Иргэн, хуулийн этгээдэд газар олголтын байдал, газар эзэмших, ашиглах эрхийн гэрчилгээнд өөрчлөлт оруулах шийдвэр, үйл ажиллагаа нь Газрын тухай хуульд нийцсэн эсэх”-д хийсэн нийцлийн аудитаар **1** төлбөрийн акт, **8** албан шаардлага, **7** зөвлөмж өгснөөс төлбөрийн актын биелэлт **13.3** хувь, Албан шаардлагын биелэлт **60.7** хувь, зөвлөмжийн хэрэгжилт **67.5** хувьтай байна.

ДҮГНЭЛТ

Аудитаар цуглуулсан нотлох зүйлс, аудитын дүнд үндэслэн дараах дүгнэлтийг гаргаж байна.

1. УИХ-ын 2013 оны 23 дугаар тогтоолоор баталсан “Улаанбаатар хотыг 2020 он хүртэл хөгжүүлэх ерөнхий төлөвлөгөөний тодотгол, 2030 он хүртэлх хөгжлийн чиг хандлагын баримт бичиг”-ээр ТХГН-ийн хязгаарлалтын бүсийг давхардуулан шинэ суурьшлын бүсийг төлөвлөж ТХГНтХ-ийг зөрчсөн байна.

2. БОАЖЯ, УУХҮЯ, ГЗБГЗЗГ, АМГТГ зэрэг байгууллагуудын ажлын уялдаа холбоо хангалтгүй, мэдээллийн нэгдсэн сан байхгүй, нарийвчилсан зураглалыг Засгийн газраар батлуулаагүйгээс ТХГН-ийн хилийн заагийг тогтоох тухай УИХ-ын 2019 оны 41, 2020 оны 46 дугаар тогтоол хэрэгжихгүй байна.

3. Богдхан уулын ДЦГ-ын хилийн заагийг БОАЖЯ-ны 2011 оны зураглалаар 42.2 мянган га, НГЗБА-ны 2012 оны зураглалаар 41.1 мянган га, УИХ-ын 1995 оны 26 дугаар тогтоолын дагуу ГЗБГЗЗГ-ын даргын 2019 оны А/65 тушаалаар 41.4 мянган га, 1997 онд ЮНЕСКО-д бүртгэсэн 41.6 мянган га талбайгаар тус тус тогтоон ашиглаж байгаа нь газрын маргаан үүсгэх шалтгаан болсон байна.

4. ТХГН-т газрын ерөнхий төлөвлөгөөгүй, зохион байгуулалтгүйгээр газар олгосон нь газар нутгийг хамгаалах үндсэн зорилтыг хангаагүй, Монгол Улсын нэгдэн орсон Нэгдсэн Үндэстний байгууллагын Биологийн олон янз байдлын тухай конвенцын зорилтыг хангаж чадахгүй байна.

5. Газрын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь улсын хэмжээнд газрын кадастрын бодлогыг хэрэгжүүлэх, улсын газрын мэдээллийн санг бүрдүүлэх, хөтлөх, газрын нэгдмэл сангийн бүх ангиллын газрын улсын бүртгэл, газрын тоо бүртгэл, чанар, үнэлгээ, төлбөр, шилжилт хөдөлгөөн, газар хамгаалах талаар авсан арга хэмжээ зэрэг үзүүлэлтийг засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж бүрээр тусгах ажлыг хэрэгжүүлэхдээ төрийн бусад байгууллагатай уялдаа холбоогүй ажилласнаас газрын мэдээллийн нэгдмэл санг бүрэн хөтлөөгүй, мэдээлэл зөрүүтэй байна.

6. Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон хамгаалалтын захиргаа нь зөвшөөрөгдсөн бүсэд ашиглаж болох газар, түүний хэмжээ, байршлыг тогтоогоогүй, газрыг зориулалт бусаар ашигласан, зөвшөөрөлгүй үйл ажиллагаа явуулж байгаа зөрчлийг арилгах талаар арга хэмжээ аваагүй, ТЕГ, ГЗБГЗЗГ, Газар зохион байгуулалтын алба болон шат шатны Засаг дарга нартай уялдаа холбоотой ажиллаж чадаагүй байна.

7. ТХГНтХ 1994 онд батлагдаж 1997-2022 оны хооронд 15 удаа нэмэлт өөрчлөлт орсон ч холбогдох харилцааг бүрэн зохицуулаагүй, нийгэм, эдийн засаг, хот төлөвлөлт, хүн амын өсөлт зэрэг өнөөгийн нөхцөл байдалд нийцүүлэн хуулийг шинэчлэн найруулах шаардлага үүссэн байна.

8. ТХГН-т газар ашиглах эрхийн гэрчилгээ авсан хуулийн этгээдийн бүртгэл, дүрмийн санд өөрчлөлт орсон тохиолдолд мэдээлэл солилцох эрх зүйн зохицуулалт байхгүйгээс ТХГНтХ-ийн 33 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Тусгай хамгаалалттай газар нутагт гадаад улсын хуулийн этгээд олон улсын байгууллага, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн, гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжид газар ашиглуулахыг хориглоно” гэж заасныг хэрэгжүүлж, холбогдох арга хэмжээг авч чадахгүй байна.

9. ТХГН-ийн хамгаалалтын захиргаад менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж батлуулах асуудал хатгалтгүй, түүнийг үнэлж, дүгнэх ажлыг бүрэн хийгээгүй байна.

10. ТХГН-ын Хамгаалалтын захиргаа орон нутгийн Засаг захиргааны нэгжтэй харилцан уялдаатай ажиллаж, нутаг дэвсгэрийг хамгаалахад Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуульд заасныхуудыг хэмжээгээр авч, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээнд зарцуулах боломжийг алдсан байна.

11. Өмнөх аудитаар өгсөн зөвлөмж, төлбөрийн акт, албан шаардлагыг бүрэн хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.

УИХ-Д ТОЛИЛУУЛАХ АСУУДАЛ

УИХ тусгай хамгаалалттай газар нутагтай холбоотой тогтоол, шийдвэр гаргахдаа Монгол улсын нэгдэн орсон Олон улсын гэрээ конвенцын суурь үзэл баримтлалд тулгуурлах;

Богдхан Уулын Дархан цаазат газрын хилийн цэсийг тогтоохдоо Дэлхийн шим мандлын сүлжээнд бүртгүүлсэн 41,650 га талбайн хэмжээг бууруулахгүйгээр шийдвэрлэхэд анхаарал хандуулах.

ЗӨВЛӨМЖ:

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах зөвлөмжийг өгч байна.Үүнд:

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдад:

1. “Алсын хараа 2050” урт хугацааны бодлогын баримт бичигт ТХГН-ийн хэмжээг 2025 онд 27 хувьд, 2030 онд 30 хувьд хүргэх зорилтыг хангах чиглэлээрх УИХ-ын тогтоолыг хэрэгжүүлэх;
2. Богдхан уулын ДЦГ-ын хилийн заагийг УИХ-ын 1995 оны 26 дугаар тогтоолд заасны дагуу тэмдэгжүүлж эрх бүхий байгууллагаар баталгаажуулах;
3. ТХГНТХ-ийн 27 дугаар зүйлийн 27.8-д заасны дагуу суурин газрын ерөнхий төлөвлөгөө, шинээр байгуулах аялал, жуулчлалын бааз, амралт, сувиллын байршил, төслийг холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагуудтай хамтран хянан баталж, зөвшөөрөлгүй буюу зориулалтын бус үйл ажиллагаа явуулж буй иргэн, хуулийн этгээдийн газар ашиглах эрхийг дуусгавар болгох;
4. ТХГНТХ-ийг Газрын тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомж, өнөөгийн нөхцөл байдалд нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулж батлуулах;
5. ТХГНТХ болон Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуультай уялдуулсан мэдээлэл солилцох эрх зүйн актыг батлан хэрэгжүүлэх;
6. Байгаль, амьтан хамгаалах, газар нутгийнхаа үзэсгэлэнт хэв шинжийг хадгалах, байгалийн нөөц баялгийг зохистой ашиглах, төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн оновчтой хувилбарыг тодорхойлж, олон улсын туршлага, дэвшилтэт технологийг нутагшуулах;
7. ТХГН-т үйлчилж байгаа үнэ тарифыг шинэчлэх, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн орлогоос хуульд заасан хувь хэмжээгээр байгаль хамгаалах, нөхөн сэргээх зардлыг хуваарилуулах, зарцуулах талаар бүх шатны Засаг дарга нартай хамтран ажиллах;
8. ТХГН-т газар ашиглагч иргэн, хуулийн этгээдийн мэдээллийг Газрын нэгдсэн мэдээллийн санд бүрэн оруулж, 2022 оны газар ашиглах гэрээг дүгнэхдээ газрын төлбөр төлсөн эсэх байдлыг харгалзан үзэж, газрын төлбөрийн өмнөх жилүүдийн үлдэгдлийг төвлөрүүлэх талаар хяналт тавьж ажиллах;
9. ТХГН-ийн хамгаалалтын захиргааны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах эрх зүйн орчныг бий болгож, олон улсын туршлага, өөрийн орны онцлогт тохируулан боловсруулж батлуулах, хэрэгжилтэд хяналт тавих, удирдлага арга зүйгээр хангах чиг үүргийг бүрэн хэрэгжүүлэх;
10. Орон нутгийн болон төрийн захиргааны төв байгууллагуудын хоорондын ажлын уялдаа, харилцан мэдээлэл солилцох, ажлын хариуцлага, хяналтыг сайжруулж, байгаль орчныг хамгаалах талаар хуулийн хэрэгжилт болон өмнөх аудитаар өгсөн төлбөрийн акт, албан шаардлага, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг бүрэн хангах.